

Muqeddes Kitab

Tewrat 17-qisim

«Ester»

© Muqeddes Kitab 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Uyghurche Kalam Terjimisi»

Tewrat 17-qisim

«Ester»

Kirish söz

Mezkur kitab öz güzelliki, iman-étiqadi we jasaretliki bilen öz xelqi Yehudiylarni mutleq halakettin qutquzghan «xanish Ester»ning tarixidin ibarettur.

Arqa körünüshi

Pars impératori Qoresh Yehudiy xelqige Babildiki sürgünlüktin öz yurti Pelestinge (Qanaan zéminigha) qaytip kétishke ruxset bergenidi (miladiyedin ilgiriki 536-yili). Halbuki, Xudaghila sadiq bolghan bir «qaldisi»la shundaq qildi; Yehudiy xelqining köpinchisi shu yerde qélip, yéngi Pars impériyesi zéminlirida tarqaq halda turuwérishke razi bolghanidi. Ularning ichide Mordikay isimlik ixlasmén bir adem bilen u béqiwélip chong qilghan, taghisining güzel qizi Ester bar idi.

Bu waqit miladiyedin ilgiriki 482-yili bolushi mumkin. Shu chaghdiki impérator Ahashwérosh (yeni Kserksis, miladiyedin ilgiriki 485-465-yillar) Pars impératorliri ichide eng baylarning biri idi. U impériyening 127 ölkisidiki barliq wezir-wuzralar, emir-begler we emeldarlar, shundaqla qoshun serdarliri üçün alte ayliq katta ziyapet ötküzidu (tarixshunaslarning pikriche, bu ziyapetning meqsiti Grétsiyege tajawuz qilip uni igileshni pilanlash, shundaqla mushu emeldarlirini shuninggha mayil qilish idi).

Ziyapetning axirqi heptisi, Ahashwérosh padishah paytexti, shundaqla chong qel'esi jaylashqan Shushan shehiridikilerni tekliq qilip alahide méhman qilidu. Shu dewrlarning örp-adetliri boyiche er-ayallar ayrim ghizalinatti. Halbuki, padishah (shühbisizki, meghrurluqning türtkisi we köp sharabning tesiri bilen) ayali Washti xanishni chaqirip, uning güzellikini barliq méhmanlarga körsetmekchi boldi. Shühbisizki, ular ayalimning güzellikige qarap, méni nahayiti ötkür, pem-parasetlik we heywetlik padishah iken, dep oylaydu, dep qalghanidi. Lékin Washti ziyapetke qatnishishni ret qildi. Ziyapetke qatnashqanlardin köp ademler alliqachan mest qeypige chüshken bolushi mumkin bolghachqa, Washtining néme üçün shundaq qilghinini obdan chüshinimiz, elwette. Emma uning ret qilishi padishahni tenglikte qaldurdi — uning yüzi katta emeldarlirining aldida chüshüp ketti, uning üstige buningdin kéyin emeldarlirining we serdarlirining qiz-ayalliri shu ishni anglap, Washtini ülgé qilip, öz erlirige itaetsizlik qilip awarichilik keltürmesmu? Shunga gerche u Washtigha bek amraq bolsimu, meslihetchiliri uninggha Washtining ochuq-ashkare edibini bermisila bolmaydu, uni ömürwayet qaytidin huzurlirigha keltürmigeyla, deydu. Padishahmu shundaq békitidu, lékin kéyin Washtini séghinip yalghuzchiliq tartidu. Emeldarliri belkim ehwal mushundaq kétiwerse, kallimiz kétishi mumkin, dep qorqup uninggha: — «güzellik musabiqisi» ötküzüp, aliyliri üçün yéngi bir xanish tapayli, dep teshebbus qilidu. Musabiqe ötküzüldi; bu intayin muhim ish dep qaralghachqa, uning üçün on ikki ay teyyarliq qilinish kérek idi. Ester dégen qiz öz yurtidin musabiqige qatnishishqa tallinidu we axirda padishahning aldigha kelgende, uning iltipatigha ériship, xanish bolushqa tallinip, impératorning eng amraq ayali bolup qalidu.

Mushu ehwalda Mordikay uninggha özining Yehudiy salahiyitini yoshurushni nesihet qilghanidi; impériyede Yehudiy xelqige öchler az emes idi. Ulardin biri, padishahning serdarlirining biri, Amalek millitidin bolghan Agagiy Haman isimlik bir kishi idi. Amaleklarning Israilgha nisbeten alahide birxil öchmenlik bar idi («Mis.» 17:8-16, «Qan.» 25:17-19). Hamanning ejdadi Agag padishahni Samuil peyghember Xudaning emri boyiche öltürüwetkenidi («1Sam.» 15-bab); shübhisizki, shu sewebtin Agag jemetidikiler barliq Yehudiylarğa téximu qattiq öchmenlik saqlap kelgenidi. Padishah shu Hamanni östürüp, uning mertiwisini barliq emirlirining üstige qoyidu. Hetta bashqa emeldarlar uninggha tezim qilidu. Lékin birla adem uninggha tezim qilishni ret qilidu — u bolsimu, Mordikay idi. Buning sewebi shübhisizki, Haman Amaleklik bolghachqa, u xelqimning dushmanini, dep qarighanliqtin idi («Qan.» 25:17-19ni yene körüng).

Mordikayning tezim qilmasliqi Hamanning qattiq qehrini qozghaydu. Lékin peqet Mordikaydin intiqam élishla Hamangha kupaye qilmaytti. U: — Men hazir pütkül Pars impériyeside eng chong emeldarlardin birimen, öz dushmanlirim bolghan pütkül Israil millitini yoqitish peyt-pursiti keldi, dep oylaydu. Shuning bilen u padishahning aldigha béríp: — Impériyeliri ichide nahayiti tutruqchi we asiy bir millet bar, ularni yoqitish kérek, yarliq chühürgeyla, dep padishahni shundaq qilishqa ündep bek chong para béridu. Bizni heyran qalarliq ishi shuki, padishah: «Qaysi millet?» dep sorimayla uning telipige yol qoyup, yarliq chühüridu. Yarliqta, pütün impériye boyiche melum bir künide (Haman palchiliq qilip békikten «qutluq kün»de) kim xalisa Yehudiylarğa hujum qilip öltürüp ularning mal-mülkini bulang-talang qilsa bolidu, dep yézilidu.

Emdi barliq Israil xelqi üçün dehshetlik bir mezgil kelgenidi. Ester üçün ikkila yol bar idi. U gerche Yehudiy millitidin bolsimu, süküt qilip salahiyitini ashkare qilmisa, aman-ésen qalatti. Bolmisa, u salahiyitini ayan qilip, padishahning aldigha öz xelqining bir qoshuq qénini tileshe béríp, ölümge tewekkül qilatti. Padishahning huzurigha tekliq qilinmay turup kirishning özi xeterlik ish idi — mubada padishah kirgen kishini öz ishimgha dexli yetküzdí, dep qarisa, xanish yaki baliliri bolushidin qet'iynezer, ölüm jazasi béreleytti. Özi we Shushandiki Yehudiy qérindashliri bir mezgil roza tutqan (shübhisizki, chin köngülliridin dua-tilawetler qilghan)din kéyin, Ester hayatini tewekkül qilip, padishahning ordisigha kirip, uning aldigha baridu.

Padishah uni qarshi alidu; Ester padishahni we serdari Hamanni birge öz ziyapitige tekliq qilidu. Bu ziyapettin kéyin yene bir ziyapet ötküzlidu we ziyapet üstide padishah Esterdin, néme teliping bar, dep soraydu. Shu peyitte Ester öz millitini ayan qilip Hamanning öz xelqini yoqitish suyiquestini bayan qilidu. «Média we Parslarning yarliqi»ni bolsa bikar qilishqa hergiz bolmaytti; halbuki, Yehudiy xelqige özlirini qorallandurup qoghdash hoquqi bérilsun, shundaqla yerlik emeldarlar ulargha yardemde bolsun, dégen ikkinchi bir yarliq chühürüldi. Shu yol bilen Yehudiy xelqi shu xeterlik ehwaldin qutquzulidu; Haman eslide Mordikay üçün teyyarlighan dargha özi we uning on oghli ésilidu. Mordikay bolsa padishahning bash weziri bolup teyinlinidu.

Mushu chong qutulushni, shundaqla Esterning jasariti we étiqadini eslesh üçün Yehudiylar özlirige yéngi bir héyt-bayram, yeni «Purim héyti»ni békítidu. Ular бүгүнге qeder uni tebrikleydu.

«Ester»

«Ester» dégen kitabning köp tepsilatleri Pars impériyesi dewrdin qaldurulghan, arxéologiyilik tépilmilar bilen testirlanghan. Mesilen, Mordikayning ismi xatirilengen bir tash taxtay tépilghan.

«Qoshumche söz»imizde kitabtiki ademni qiziqturidighan birnechche nuqta üstide yene azraq toxtilimiz.

Mezmun: —

I — Xewp-xeter (1-5-bab)

1-bab: Ehwalni tonushturush

2-3-bab: Padishahning birinchi yarliqi

4-5-bab: Hamanning Mordikaygha bolghan öchmenliki

II — Padishahning uyqusizliqi (6-babta)

III — Qutulush (6-9-bab)

6-7-bab: Mordikay Hamanning üstidin ghalib kélidu

8-9-bab: Padishahning ikkinchi yarliqi

IV — Xatime (10-bab)

.....

Ester

Padishah Ahashwéroshning wezir-wuzralarga katta ziyapet bérishi

1¹ Ahashwérosh (Hindistandin Hebeshistanghiche bir yüz yigirme yette ölkige hökümraniq qilghan Ahashwérosh)ning texttiki künliride shundaq bir weqe boldi: —

² Shu künlerde, u padishah Ahashwérosh Shushan qel'esidiki shahane textide olturghinida, ³ u seltenet sürüp üçinchi yili barliq emirliri we beg-hakimlirigha ziyapet berdi; Pars we Médianing qoshuni, shuningdek herqaysi ölkilerning ésilzadiliri we beglirining hemmisi uning huzurigha hazir boldi. ⁴ U seltenitining bayliqining shanu-shewkiti we heywitining katta julasini köp künler, yeni bir yüz seksen kün körgezme qildi. ⁵ Bu künler ötüp ketkendin kéyin padishah yene Shushan qel'esidiki barliq xelqge chong-kichik démey, ordining charbéghidiki hoylida yette kün ziyapet berdi. ⁶ U yer aq we kök kendir yiptin toqulghan perdiler bilen bézelgen bolup, bu perdiler mermer tash tüwrüklerge békitilgen kümüş halqilargha aq renglik kendir yip we sösün yungluq shoynilar bilen ésilghanidi; aq qashtash we aq mermer tashlar, sedep we qara mermer tashlar yatquzulghan meydan üstige altun-kümüshtin yasalghan diwanlar qoyulghanidi. ⁷ Ichimlikler altun jamlarda tutup ichiletti; jamlar bir-birige oxshimaytti; shahane mey-sharablar padishahning seltenitige yarisha mol idi. ⁸ Sharab ichish qaidisi boyiche, zorlashqa ruxset qilinmaytti; chünki padishah ordidiki barliq ghojidarlarga, herkimning ichishi öz xahishi boyiche bolsun, dep békitip bergenidi.

⁹ Xanish Washtimu padishah Ahashwéroshning ordisida ayallar üçün ziyapet berdi.

Xanish Washtining yarliqqa qarshiliq körsitishi

¹⁰ Yettinchi küni Ahashwérosh padishah sharabtin keypi chagh bolghinida, aldida xizmitide turghan Mehuman, Bizta, Harbona, Bigta, Abagta, Zétar, Karkas dégen yette herem'aghisini

¹¹ xanish Washtining puqralar we emirlerning aldida güzellikini körsetsun dep, uni xanishliq tajini kiyip kélishke charqirghili ewetti; chünki u tolimu chirayliq idi. ¹² Lékin heremaghiliri xanish Washtigha padishahning emrini yetküzgende, u kélishni ret qildi; shuning bilen padishah intayin ghezeplinip, uning qehri örlidi.

Washtining xanishliqtin qaldurulushi

¹³ Shu waqitlarda padishahning ishliri toghruluq qanun-ehkamlarni pishshiq bilgenlerdin meslihet sorash aditi bar idi; shunga padishah weziyetni pishshiq chüshinidighan danishmenlerdin soridi ¹⁴ (u chaghda danishmenlerdin uning yénida Karshina, Shétar, Admata, Tarshish, Meres, Marséna, Memukan qatarliq yette Pars bilen Médianing emirliri bar idi; ular daim pa-

1:1 «Ahashwérosh» — Pars impériori bolghan mushu «Ahashwérosh» «Kserksis I»ning özi shu (miladiyedin ilgiri 486-464-yillar). Ispat barki, «Ahashwérosh» (pars tilida «Ahashwérosh», grék tilida «Kserksis» déyilidu) dégen söz kishining ismi bolmastin, belki Pars impériorining umumiy bir unwani idi. «Hebeshstan» — hazirqi Éfiopiye.

1:2 «Shushan» — gahi waqitlarda «Suza» dep atilidu.

1:3 «Médianing qoshuni» — bezi alimlar bu sözni «Médianing qoshun serdarliri» dep chüshinidu.

1:4 «U ... ziyapet berdi... ..seltenitining bayliqining shanu-shewkiti we heywitining katta julasini... körgezme qildi» — bezi tarixshunaslar shu katta ziyapetning meqsiti Pars impériyesining Jawan (Grétsiye)ge tajawuz qilishini pılanlash we teyyarliq körüş üçün idi, dep qaraydu.

1:6 «aq qashtash» — yaki «qizil mermer».

1:10 «yette herem'aghisi» — heremaghiliri ordidiki nurghun ishlarda muhim orunda turidighan xizmetchiler bolup, köp hallarda ular orda toqallirini bashqurush ishigha mes'ul bolatti. Ular pichiwiétilgen erler bolup, qizlarga chéqilmaytti we perzentmu qalduralmaytti.

dishah bilen körüşhüp turatti, padishahliqta ular aldinqi qatarda turatti). ¹⁵ Padishah ulardin: — Xanish Washti menki padishah Ahashwéroshning heremaghilar arqiliq yetküzgen emrim boyiche ish qilmighini üçhün uni qanun boyiche qandaq bir terep qilish kérek? — dep soridi.

¹⁶ Memukan padishah we emirlerning aldida jawap béríp: — Xanish Washti aliylirining zitigha tégipla qalmay, belki padishahimiz Ahashwéroshning herqaysi ölkiliridiki barliq emirler we barliq puqralarningmu zitigha tegdi. ¹⁷ Chünki xanishning shu qilghini barliq ayallarning quligigha yetse, ular «Padishah Ahashwérosh: «Xanishi Washtini yénimgha élip kélinglar» dep emr qilsa, u kelmeptu!» dep öz erlirini mensitmeydighan qilip qoyidu. ¹⁸ Pars we Médiadiki melike-xanimlar xanishning bu ishini anglap, bügünla padishahning barliq beg-emirlirige shuninggha oxshash deydighan bolidu, shuning bilen mensitmeslik we xapiliq üzülmeydu. ¹⁹ Padishahimgha muwapiq körünse, aliyliridin mundaq bir yarliq chüshürülsun, shuningdek u Parslar we Médialarning menggü özgertilmeydighan qanun-belgilimiliri ichige pütülgeyki, Washti ikkinchi padishah Ahashwéroshning huzurigha kelmige; uning xanishliq mertiwisi uningdin yaxshi birsige bérilgey. ²⁰ Aliylirining jakarlighan yarliqi pütün seltenitige yétip anglanghan haman (uning seltenitining zémini bipayan bolsimu), ayallarning herbiri öz érige, meyli chong bolsun kichik bolsun ulargha hörmét qilidighan bolidu, — dédi.

²¹ Memukanning bu gépi padishah bilen emirlirini xush qildi; padishah uning gépi boyiche ish kördi. ²² U padishahning barliq ölkilirige, herbir ölgige öz yéziqi bilen, herqaysi el-milletke öz tili bilen xetlerni ewetip: «Herbir er kishi öz ailisi ichide xojayin bolsun, shundaqla öz ana tili bilen sözlisun» dégen emrni chüshürdi.

Yéngi xanish tallash

2 ¹ Bu ishlar ötüp, padishah Ahashwéroshning ghezipi bésilghanda, u Washtini séghinip, uning qilghinini hem uning üstidin chiqirilghan yarliqi heqqide eslep oylinip qaldi. ² Shu sewebtin padishahning xizmitide turghan ghøjidarlar uninggha: — Aliyliri üçhün sahibjamal yash qizlarni izdep tépip keltürgeyla; ³ aliyliri padishahliqidiki herqaysi ölkilerde barliq güzel qizlarni yighip, Shushan qel'esidiki heremsaraygha keltürüşke emeldarlarni teyingeyla; qizlar ordidiki qiz-ayallargha mes'ul bolghan herem'aghisi Hégayning qoligha tapshurulghay; ulargha kéreklik upa-englikler teminlengey. ⁴ Aliylirini söyündürgen qiz Washtining ornini bésip xanish bolsun, dédi.

Bu gep padishahni xush qildi we u shundaq qildi.

Esterning ordigha kirgüzülüshi

⁵ Shushan qel'eside Binyamin qebilisidin, Kishning ewrisi, Shimeyning newrisi, Yairning oghli Mordikay isimlik bir Yehudiy bar idi ⁶ (Kish bolsa Babil padishahi Néboqadnesar Yehuda padishahi Yekoniyah bilen bir top kishilerni tutqun qilip Yérusalémdin eketkende, ular bilen bille esir qilinip kétilgenidi). ⁷ Mordikay özining taghisining qizi Hadassahni (yeni Ester) béqip chong qilghanidi, chünki uning ata-anisi yoq idi. Bu qiz güzel, teqi-turqi kélishken idi; ata-anisi ölüp ketken bolghachqa Mordikay uni öz qizi qatarida béqip chong qilghanidi.

1:14 «daim padishah bilen körüşhüp turatti» — ibranij tilida «daim padishahning yüzini körüp turatti».

1:18 «...xapiliq üzülmeydu» — ibranij tilida «...xapiliq kupaye bolidu» yaki «...xapiliq yéterlik bolidu».

1:19 «Parslar we Médialarning menggü özgertilmeydighan qanun-belgilimiliri ichige pütülgeyki...» — oqurmenlerge ayanki, Pars-Média impériyesining barliq qanunliri chiqirilghandin kéyin qet'iy özgertishke, bika qilishqa bolmaydu, dep békitilgen.

1:22 «öz ana tili bilen sözlisun» — bu sözning meqsiti belkim er kishining öz öyide qaysi tilning ishlatilishige hoquqi bar dep tekitlesh üçhün bolsa kérek.

2:1 «eslep oylinip qaldi» — ibranij tilida bu sözlerdin birxil pushaymanning puriqi chiqidu.

2:6 2Pad. 24:14

⁸ Padishahning emri we yarliqi jakarlanghandin kéyin nurgun qizlar Shushan qel'esige kel-türölüp Hégayning qoligha tapshuruldi; shundaq boldiki, Estermu ordigha keltürölüp ordi-diki qiz-ayallargha mes'ul bolghan Hégayning qoligha tapshuruldi. ⁹ Ester Hégaygha yaqqan bolup, u uninggha iltipat körsetti; u tézla uninggha upa-englik we tégishlik yémekliklerni teminlidi hem ordidin uninggha tallanghan yette kénizekni berdi; andin uni kénizekliri bi-len heremsarayning eng ésil jayidin orun berdi. ¹⁰ Ester özining milliti we tégi-tektini héch-kimge éytmedi, chünki Mordikay uninggha buni ashkarilimasliqni tapilighanidi. ¹¹ Mordikay Esterning hal-ehwalidin xewer tépish we uninggha qandaq muamile qilindighanliqini bilish üçün, herküni heremsarayning hoylisi aldida aylinip yüretti. ¹² Qizlarga ait resmiyet boyi-che, herbir qizning ordigha kirip padishah Ahashwérosh bilen bille bolush nöwitidin awwal, on ikki ay bedinini tazilishi kérek idi, chünki qizlarning «tazilinish künliri» mundaq yol bi-len ada qilinatti: — alte ay murmekki méyi bilen, alte ay etir-englik we shundaqla qizlarning bedinini pakizlaydighan bashqa buyumlar bilen perdaz qilinishi kérek idi. ¹³ Qiz padishahning huzurigha kiridighan chaghda mundaq qaide bar idi: — Ordigha kirgende uning néme telipi bolsa, shular heremsaraydin uninggha bériletti. ¹⁴ Qiz axshimi kirip kétip, etisi etigende qay-tip chiqqanda heremsarayning «ikkinchi bölüm»ige qayturulup, toqal-kénizeklerge mes'ul bolghan padishahning herem'aghisi Shaashghazning qoligha tapshurulatti; padishah u qizgha amraq bolup qélip, ismini atap chaqirmighuche, u ikkinchi ordigha kirip padishah bilen bille bolmaytti. ¹⁵ Mordikayning taghisi Abixailning qizi Ester, yeni Mordikay öz qizi qilip bégiwal-ghan qizning padishah bilen bille bolushqa kirish nöwiti kelgende, u qizlarga mes'ul bolghan padishahning herem'aghisi Hégay özige teyyarlap bergen nersilerdin bashqa héchnersini telep qilmidi. Esterni körgenlerning hemmisi uni yaqturup qalatti.

Esterning xanish qilip tiklinishi

¹⁶ Padishah Ahashwérosh seltenet sürüp yettinchi yilining oninchi éyigha, yeni Tebet éyigha kelgende, Ester uning bilen bille bolushqa shahane ordigha bashlap kirildi. ¹⁷ Padishah Esterni bashqa barliq qizlardin yaxshi körüp qalghachqa, shundaqla Ester uning iltipati hem amraqli-qigha érishken bolghachqa, padishah xanish tajini uning bëshigha kiydürüp, uni Washtining ornigha xanish qilip tiklidi. ¹⁸ Andin padishah özining barliq emirliri we beg-hakimlirigha Es-terning izzet-hörmiti üçün katta ziyapet berdi; u yene herqaysi ölkilerge baj-alwandin azad mezigil bolsun dep élan chiqardi hemde shahane bayliqliridin séxiyliq bilen in'amlarni berdi..

Mordikayning suyiquestni pash qilishi

¹⁹ Ikkinchi qétim qizlar shundaq yigilghan waqitta Mordikayning orda derwazisida olturidighan orni bar bolghanidi. ²⁰ (Ester Mordikayning tapilighini boyiche, özining milliti we tégi-tekt-ini yenila bashqilargha éytmişghanidi; chünki Ester Mordikayning gépini ilgiri baqqan waqtida anglighandek anglaytti). ²¹ U künlerde, Mordikay orda derwazisidiki ornida olturghan waqtida, padishahning Bigtan we Teresh dégen ikki derwaziwen herem'aghisi padishah Ahashwéroshqa ghezeplinip, uninggha qol sélishni qestlewattanidi. ²² Bu suyiquestni Mordikay sézip qélip, uni

2:16 «yettinchi yilining oninchi éyi» — «Ester» dégen kitabta aylar eger san boyiche élingan bolsa, ibranıy kaléndaridiki waqitni körsitidu. Eger aylar ismi bilen élingan bolsa, Pars kaléndaridiki waqitni körsitidu. Ushbu ayyetiki waqit texminen miladiyedın ilğiriki 478-yılning on ikkinchi éyigha toghra kélidu.

2:18 «baj-alwandin azad mezigil bolsun dep élan chiqardi» — yaki «dem élish bolsun dep élan chiqardi». Ibranıy tilida «bir «azad» jakarlıdı».

2:19 «Ikkinchi qétim qizlar shundaq yigilghan waqıt» — bu «yigilish» dégenning néme ikenliki hazir éniq emes. Bezi alimlar padishah Esterni xanish dep tikligendin kéyin, ikkinchi bir toqalni almaqchi idi, dep qaraydu. «Mordikayning orda derwazisida olturidighan orni bar idi» dégen sözler Mordikayning mensepdar bolup tiklengenlikini körsitidu. Chünki shu künlerde melum jayning emeldarliri yaki aqsqaqalliri, shundaqla soraqchilar ish béjirish üçün sheher derwazisida yaki orda derwazisida olturatti.

xanish Esterge éytti; Ester bu ishini Mordikayning namida padishahqa sôzlep berdi. ²³ Bu ish sûrûsh-te qilinîwîdî, rast bolup chîqtî we u ikkîsî dargha ésîldî. Bu weqe padîshahning kôz aldîda tarîx-tezkîre kitabîda pûtûldî.

Hamanning Yehudiylarning neslini yoqitish suyiqesti

3 ¹ Bu ishlardin kéyin padîshah Ahashwérosh Agagiylardin bolghan Hammidataning oghli Hamanning mensipini óstûrdî; padîshah uning ornîni óstûrûp, ózi bilen bille ishleydighan barliq emirlarningkidin yuqîrî qîldî. ² Padîshah uning heqqide emr qilghachqa, orda derwazîsîda turghan padîshahning barliq emeldarlîri Hamanning aldîda tezîm qîlip bash urattî; lékin Mordikay bolsa Hamangha ne tezîm qîlmîdî, ne bash urmîdî. ³ Orda derwazîsîda turghan padîshahning xîzmetkarlîri Mordikaydin: — Sîlî némîshqa padîshahning emrige xîlapliq qîlîdîla? — dep sorayttî. ⁴ Shundaq boldîkî, ular her kûnî nesîhet qîlishqan bolsîmu, u qulaq salmîghandîn kéyin, ular: — Qéni, Mordikayning qilghan bu ishîgha yol qoyulamdu-yoq, bîr kôreylichu, dep bunî Hamangha éytti; chûnki u ulargha ózîning Yehudîy îkenlîkîni éytqanîdî. ⁵ Haman Mordikayning ózîge bash urup tezîm qîlmîghanlîqîni kôrûp qattîq ghezeplendî. ⁶ Lékin u «Mordikayning üstîge qol sélîshnî kichîkkîne bîr îsh» dep hésablîdî; chûnki ular Mordikayning millîtinî unînggha dep qoyghanîdî; shunga Haman Ahashwéroshning pûtûl padîshahliqîdîkî Yehudiylarnî, yenî Mordikayning xelqînî bîraqla yoqîtîsh yolînî îzdep yûrdî.

Hamanning Yehudiylarning neslini qurutuwétîshnî qestlîshî

⁷ Padîshah Ahashwéroshning on îkkinchî yîlî bîrînchî ayda, yenî Nîsan éyîda, bîrsî Hamanning aldîda qutluq ay-kûnnî békîtîsh üçûn her kûn, her ay boyîche «pur», yenî chek tashlîwîdî, on îkkinchî aygha, yenî «Adar éyî»gha chîqtî. ⁸ Haman padîshah Ahashwéroshqa: — Padîshahliqlîrîning herqaysî ôlkîlîrîdîkî el-mîlletler arîsîda chéçîlip yashawatqan bîr xelq bar; ularning qanun-belgîlîmîlîrî bashqa xelqlernîngkîge oxshîmaydu, ular alîylîrîning qanun-belgîlîmîlîrî-gîmu boysunmaydu; shunga ularning yashîshîgha yol qoyush alîylîrîgha héç payda yetküz-meydu. ⁹ Eger padîshahîmgha layîq kôrûnse, ularnî yoqîtîsh toghruluq yarliq pûtûp chûshûr-geyla; mana men óz yénîmdîn on mîng talant kûmûshnî alîylîrîning xezînilîrîge sélîsh üçûn padîshahliqning îshlîrînî bashqurîdighan xadîmlarning qolîgha tapshurîmen, dédî. ¹⁰ Shuning bilen padîshah ózîning barmîqîdîn üzûknî sîyrip chîqîrip, Yehudiylarning reqîbî, Agagîy Hammidataning oghli Hamangha bérîp: ¹¹ — Shu kûmûshlernî ózûngge in'am qîldîm, u xelqînimu sanga tapshurdum, ularnî qandaq qîlîshnî xalisang, shundaq qîl! — dédî.

3:2 «...Mordikay bolsa Hamangha ne tezîm qîlmîdî, ne bash urmîdî» — Mordikayning tezîm qîlmasliqî yaki bash urmasliqîning sewebî belkim Tewratîkî «Qan.» 25:17-19dîkî xatîre tüpeylîdîn bolsa kérek. Haman Amalek îdî, Amalekler bolsa Israilning kona reqîbî îdî. Haman eslîde Samuîl peyghember ôltîrgen Amalek bolghan Agag padîshahning ewladî bolghachqa, belkim Yehudîy xelqîge téxîmu ôç bolushî mumkin («Mîs.» 17:8-16, «1Sam.» 15:17-23, «Qan.» 25:17-19nî kôrûng).

—Melum bîr kîshîge tezîm qîlîsh Tewratqa xîlap îsh emes. Tewrat dewrîde Israilar óz padîshahlîrîgha shundaq tezîm qîlattî yaki gahî waqîtlarda bîr-bîrîge tezîm qîlattî. «Yar.» 23:7, «1Sam.» 24:8, «2Sam.» 14:4, «1Pad.» 1:16nî kôrûng. U «butpereslik» hésablanmayttî.

3:4 «Mordikayning qilghan bu ishîgha yol qoyulamdu-yoq, bîr kôreylichu?» — îbrانىy tilîda «Mordikayning îshlîrî turalamdu-yoq, bîr kôreylichu?» déyîlîdu. Bashqa bîrxîl terjîmîsî: — «Qéni Mordikay gépîde axîrîghîche chîng turalamdîkîn, bîr kôreylichu?».

3:7 ««pur», yenî chek ... on îkkinchî aygha, yenî «Adar éyî»gha chîqtî» — chekning on îkkinchî aygha chîqîshî intayîn ajayîb îsh îdî. Bîz shu îsh toghruluq «qoshumche sôz»îmîzde azraq toxtîlîmîz.

3:9 «on mîng talant» — bîr «talant»ning toptoghra qanchîlik îkenlîkî hazîr bîzge namelum, Pars împériyesi boyîche belkim 34-45 kîlogram bolushî mumkin; shunga 10000 talant kûmûsh belkim az dégende 340 tonnîche bolattî; bu pewqul' adde kôp pul padîshahning yîllîq kîrîmîning üçtîn îkki qîsmîgha barawer bolup, para hésablanattî; shûbhisîzkî, mushu para belkim Yehudîy xelqî yoqîtîlsa, ular tapshurîdighan bajlarning ornîgha bolsun dep bérîlgen; lékin u Yehudiylar tapshurushqa téghîshîk bajdîn xélîla kôp îdî. Haman «xelq»ning Yehudîy xelqî îkenlîkînî tilgha élishqa pétînalîmîdî; chûnki burunqî Pars împératorlîrî Yehudîy xelqîge chong hôrmet bîldürûp kelgenîdî.

3:11 «Shu kûmûshlernî ózûngge in'am qîldîm» — bashqa bîrxîl terjîmîsî: «Emdî bu sénîng pulung bolghandîn kéyin, qobul

Padishahning Hamanning Yehudiylarning neslini qurutushiga ruxset qilishi

¹² Andin birinchi ayning on uchinchi kuni padishahning mirziliri chaqirilib, yarliq Hamanning barliq tapilighini boyiche pütüldi; u herqaysi ölkilerge öz yéziqida, herqaysi el-milletke öz tilida yazdurulup, herbir ölkilerning waliylirigha, herbir el-milletning emirlirige ewetildi; yarliq padishah Ahashwéroshning namida pütülgen bolup, uning üzük möhüri bilen péchetlendi. ¹³ Yarliq mektupliri chaparmenlerning qoli bilen padishahliqning herqaysi ölkilirige yetküzüldi; uningda bir kün ichide — On ikkinchi ayning, yeni Adar éyining on uchinchi kuni qéri-yash, balilar we ayallar démey, barliq Yehudiylarni qoymay qirip, öltürüp, nesli qurutuwétilsun, ularning mal-mülki olja qilinsun, déyilgenidi. ¹⁴ Shu yarliq herbir ölkide jakarlinish üçün, shundaqla shu kuni herbir xelq shundaq qilishqa teyyar bolup turushi üçün, mektupning köchürme nusxiliri herbir el-milletke élan qilinmaqchi boldi. ¹⁵ Chaparmenler padishahning emri boyiche derhal yolgha chiqti; yarliq Shushan qel'esining özidimu élan qilindi. Bu chaghdá padishah Haman bilen sharab ichishke olturghanidi. Lékin Shushan shehiridikiler dekke-dükkige chömüp kétishti.

Yehudiylarning yarliq tüpeylidin qayghugha chömüshi we roza tutushi

¹ Mordikay boluwatqan ishlardin xewer tapqandin kéyin éginlirini yirtip, üstige böz artip, we usti-béshigha kül chéchip, sheherning otturisigha chiqip nahayiti qattiq we elemlik peryad kötürdi. ² U orda derwazisi aldigha kélip toxtap qaldi; chünki boz yépinghan herqandaq ademning orda derwazisidin kirishige ruxset yoq idi. ³ Padishahning emri we yarliqi yetküzülgen herqaysi ölkilerde Yehudiylar arisida qattiq nale-peryad kötürüldi; ular roza tutup, köz yéshi qilip, yigha-zar qildi; nurgun kishiler boz yépinip küldé éghinap yétishti.

Mordikayning Esterdin padishahtin rehim tilishini telep qilishi

⁴ Esterning xizmitide bolghan dédekliri we heremaghiliri bu ishni uninggha éytiwidi, xanishning köngli intayin éghir boldi; Mordikayning bozni tashlap, kiyiwélishigha kiyim-kéчек chiqartip berdi, lékin Mordikay qobul qilmidi. ⁵ Shuning bilen Ester özining xizmitide bolushqa padishah teyinlep ewetken heremaghiliridin Hataq isimlik birini chaqirip, uni Mordikayning qéshigha bérrip, bu ishning zadi qandaq ish ikenlikini, néme sewebtin boluwatqanliqini tingtinglap kélishke ewetti. ⁶ Shuning bilen Hataq orda derwazisi aldidiki meydangha kélip Mordikay bilen körüshti. ⁷ Mordikay béshigha kelgen hemme ishni, Haman Yehudiylarning neslini qurutuwétish üçün padishahning xezinilirige tapshurushqa wede qilghan kümüshning sanini qaldurmay éytip berdi. ⁸ Mordikay yene Hataqqa Shushanda jakarlanghan, Yehudiylarni yoqitish toghrisidiki yarliqning köchürmisini Esterning körüp béqishigha yetküzüp bérishke tapshurdi hemde uninggha Esterge ehwalni chüshendürüp, ordigha kirip padishah bilen körüshüp öz xelqi üçün padishahtin ötünüp iltija qilip béqishqa ündeshni tapilidi. ⁹ Hataq qaytip kélip Mordikayning geplirini Esterge yetküzdi. ¹⁰ Ester Hataqqa Mordikaygha éytidighan geplerni tapshurup, uni Mordikayning yénigha yene ewetti: —

¹¹ «Padishahning barliq xizmetkarliri we herqaysi ölke xelqliri, meyli er bolsun ayal bolsun, chaqirtilmay turup ichki hoyligha, padishahning huzurigha öz meyliche kirse, padishah uninggha iltipat körsitip altun hasisini tenglep ölümüm kechürüm qilmisa, undaqta u kishige nisbeten béshigha chüshidighan birla qanun-belgilime bardur: — u ölüm jazasini tartidu. Hazir méning padishah bilen körüshüshke chaqirtilmighinimgha ottuz kün boldi».

¹² Esterning sözliri Mordikaygha yetküzülüwidi, ¹³ Mordikay munu geplerni Esterge yetküzüshni hawale qildi: —

qilay».

«Sen könglünde men ordida yashawatimen, shunga barliq bashqa Yehudiylardan bixeter bolup qutulimen, dep xiyal eylime. ¹⁴ Eger bu chaghdas sen jim turuwalsang, Yehudiylargha bashqa tereptin medet we nijat chiqishi mumkin; lékin u chaghdas sen öz ata jemeting bilen qoshulup yoqitilisen. Kim bilsun, séning xanishliq mertiwisige érishkinining del бүгүнкү mushundaq peyt üçün bolghanmu?»..

¹⁵ Ester Mordikaygha mundaq dep jawab qaytardi: — ¹⁶ «Sen béríp, Shushandiki barliq Yehudiylarni yighqin; méning üçün roza tutup, üç kéche-kündüz héch yémenglar, héch ichmen-glar; men hem dédeklirimmu shundaq roza tutimiz. Andin kéyin men qanungha xilapliq qilip padishahning huzurigha kirimen, manga ölüm kelse, öley!».

¹⁷ Shuning bilen Mordikay u yerdin kétip, Esterning tapilighinidek qildi.

Esterning ziyapet ötküzüp padishah bilen Hamanni méhman qilishi

5 ¹ Üchinchi küni Ester shahane kiyimlerini kiyip, ordining ichkiriki hoylisigha kirip, padishahning öylirining udulida turdi; padishah bolsa öz shahane öyidiki textide, öydin derwazigha qarap olturatti. ² Padishah xanish Esterning hoylida turghinini kördi; xanish uning neziride iltipat tapqach, u qolidiki altun hasisini uninggha tenglidi. Ester aldigha kélip shahane hasining uchigha qolini tegküzdü. ³ Padishah uningdin: — I xanishim Ester, birer ishing barmidi? Nème teliping bar? Hetta padishahliqimning yérimini telep qilsangmu shu sanga bérilidu, dédi.

⁴ — Eger aliylirigha layiq körünse, padishahimning Hamanni élip özlirige teyyarlighan ziyapitimge daxil bolup qedem teshrip qilishlrini ötünimen, — dédi Ester.

⁵ Padishah: — Téz béríp Hamanni qichqirip kélinglar, Esterning déginidek qilinsun, — dédi. Shuning bilen padishah Hamanni élip Ester teyyarlighan ziyapetke bardi. ⁶ Dastixan üstide sharab ichiliwatqanda padishah Esterge: — Nème teliping bar? U sanga bérilidu; nème iltij-aying bar? Hetta padishahliqimning yérimini telep qilsangmu shundaq qilinidu, dédi. ⁷ Ester uninggha jawab béríp: — Méning telipim we iltijayim bolsa, — ⁸ Mubada men aliylirining neziride iltipatqa érishken bolsam, shundaqla padishahimga méning telimni ijabet qilish hem iltijayimni orundash muwapiq körünse, aliylirining Hamanni birge élip ete silerge teyyarlaydighan ziyapitimge yene bir qétim daxil bolushlrini ötünimen; ete men choqum padishahimning emri boyiche ish qilimen, — dédi.

Hamanning dar teyyarlishi

⁹ Shu küni Haman könglide yayrap, xushal-xuram qaytip chiqti; lékin Mordikayning orda derwazisida uning aldida ne ornidin qopmay ne midirlimay olturghanliqini körgende, köngli uninggha qattiq qehr-ghezepke toldi. ¹⁰ Lékin Haman ghezipini bésiwélip, öyige keldi-de, dost-aghinilirini we xotuni Zereszni chaqirtip, ¹¹ özining bayliqlirining shan-sheripi, perzentlirining köplüki, shundaqla padishahning özi qandaq östürüp barliq hörmet-izzetke sazawer qilghanliqi, özi qandaq qilip padishahning hemme emirliri we emeldarliridin üstün mertiwige ige qilghanliqi toghrisida bir-birlep sözlep ketti.

¹² Haman yene: — Silerge désem, xanish Ester méningdin bashqa méhman chillimay, peqet padishah bilen ikkimiznila özi teyyarlighan ziyapetke chillighanidi, etimu méni padishah bilen bille özi teyyarleydighan ziyapetke chillidi. ¹³ Shughinisi, orda derwazisida olturghan héliqi Mordikay dégen Yehudiyni körginimde, bularning hemmisi manga tolimu menisiz tuyulidu, dédi.

4:14 «...sen öz ata jemeting bilen qoshulup yoqitilisen» — eger Xuda Yehudiylarni bashqa yol bilen qutquzsa, Esterning ehwalı beribir nahayiti xeterlik bolatti. Chünki shu chaghqiche ordidikilerdin xéli kóp ademler uning Mordikaygha tughqan we shundaqla Yehudi millitidin ikenlikini bilgen bolushi mumkin idi.

¹⁴ Andin ayali Zeresh we barliq dost-aghiniliri uninggha jawab béríp: — Ellik gez égziliktiki dar-din birni teyyarlap, ete etigende padishahtin Mordikayni dargha éshishni telep qilsila bolmidimu, shuningdin kéyin xushal yayrighan halda padishah bilen bille ziyapetke baridila, déyishti. Bu gep Hamanni xush qiliwetti, shuning bilen u dar yasitip qoydi.

Padishahning Mordikayning xizmet körsetkenlikini, lékin uninggha heq bermigenlikini bilishi

6¹ Shu küni kéchisi padishahning uyqusi qéchip, tarix-tezkirinamini ekeldürdi we bular uning aldida oqup bérildi. ² Bir yerde: «Padishahning Bigtana, Teresh deydighan orda derwazisini baqidighan ikki herem'aghisi bar idi, ular padishah Ahashwéroshqa qol sélishta qestligende, Mordikay bu ishni pash qilip xewer yetküzgen, dep pütülgenidi.

³ Padishah: — Bu ish üçün Mordikaygha qandaq nam-shöhret we izzet-ikram nail qilindi? — dep soridi.

— U héch némige érishmide, — dep jawab bérishiti padishahning yénidiki xizmette bolghan ghulamliiri.

⁴ — Orda hoylisida kim bar? — dep soridi padishah. Bu chaghda Haman padishahtin Mordikayni özi teyyarlap qoyghan dargha éshishni telep qilghili kélip, ordining tashqiriqi hoylisigha kirgenidi.

⁵ — Mana, Haman hoylida turidu, — déyishti padishahning ghulamliiri uninggha.

— Kirsun, — dédi padishah. ⁶ Haman kiriwidi, padishah uningdin: — Padishah izzet-hörmitini qilishni yaxshi körgen kishige néme ishlarni qilishi kérek? — dep soriwidi, Haman könglide: «Padishah izzet-hörmitini qilishni yaxshi körgen kishi méningdin bashqa yene kim bolatti?» — dep oyli-de ⁷ padishahqa:

— Padishah izzet-hörmitini qilishni yaxshi körgen kishige ⁸ padishahim daim kiyidighan shahane kiyim-kéhek we daim minidighan arghimaq, yeni beshigha shahane taj-belge taqalghan arghimaq élip kélip, ⁹ shahane kiyim bilen arghimaqni padishahning eng muhterem emirliridin birige tutquzsun, u kiyimni padishahim izzet-hörmitini qilishni yaxshi körgen kishige kiygüzüp we uni arghimaqqa mindürüp sheher meydan-kochilirini aylandursun we uning aldida: «Qaranglar! Padishah izzet-hörmitini qilishni yaxshi körgen kishige mushundaq muamile qilinidu!» dep jakarlap mangsun, — dédi.

¹⁰ Shuning bilen padishah Hamangha: — Téz béríp dégingingdek shahane kiyim bilen arghimaqni epkel, orda derwazisining aldida olturghan awu Yehudiy Mordikaygha del sözüngdek qilghin; sening dégenliringning birersimu kem bolup qalmisun! — dédi.

¹¹ Shundaq qilip Haman shahane kiyim bilen arghimaqni ekélip, aldi bilen Mordikaygha shahane kiyimni kiygüzdi, andin uni arghimaqqa mindürüp, sheher meydan-kochilirini aylandurdi we uning aldida: — «Mana, padishah izzet-hörmitini qilishni yaxshi körgen kishige mushundaq muamile qilinidu!» dep jakarlap mangdi. ¹² Mordikay yenila orda derwazisining aldigha qaytip bardı; Haman bolsa ghem-qayghugha pétip, beshini chümkigen halda aldirap-ténep öz öyige qaytip ketti. ¹³ Haman xotuni Zereshke we barliq dost-aghinilirige beshigha kelgenlirining hemmisini éytip berdi. Andin uning danishmenliri bilen xotuni Zeresh buni anglap uninggha: — Mordikayning aldida yéngilishqa bashlaptıla; u eger Yehudiylarning neslidin bolsa, uni yéngelmeyla, eksiche sözsiz uning aldida meghlup bolidila, déyishti. ¹⁴ Ular téxi Haman bilen sözliswiatqan chéghida, padishahning heremaghiliri kélip Hamanni Ester teyyarlighan ziyapetke bérishqa aldiratti.

6:4 «Orda hoylisida kim bar?» — yaki «orda hoylisigha kirgen ashu kishi kim?».

6:12 «Orda derwazisining aldigha qaytip bardı» — bu söz belkim emeldarliq wezipisini qaytidin bashlighanliqini körsitishi mumkin.

Esterning padishahqa Hamanning yaman gherizini éytishi

7¹ Shuning bilan padishah bilan Haman xanish Esterning ziyapitige daxil bolushqa keldi..
² Padishah ikkinchi qétimlik ziyapet üstide sharab ichiliwatqanda Esterdin: — I xanish Ester, néme teliping bar? U sanga ijabet qilinidu. Néme iltimasing bar? Hetta padishahliqimning yérimini iltimas qilsangmu shundaq qilinidu, — dédi.

³ — Eger nezerliride iltipatqa érishken bolsam, i aliyliri, we padishahimgha muwapiq körünse, méning iltimasim öz jénimni ayighayla, shuningdek méning telipim öz xelqimni saqlighayla;

⁴ chünki biz, yeni men we méning xelqim birge yoqitilip, qirilip, neslimizdin qurutulushqa sétiwétilduq. Eger biz qul we dédeklikke sétiwétilgen bolsaq, süküt qilghan bolattim; lékin padishahimning tartidighan ziyininimu düshmen tölep bérelmeytti, — dep jawap berdi Ester..

⁵ Padishah Ahashwérosh xanish Esterdin: — Bundaq qilishqa pétinghan kishi kim iken? U qeyerde?! — dep soridi. Ester jawaben: —

⁶ Bu düshmen we zehherxende mana mushu rezil Haman! — déwidi, Haman padishah bilan xanish aldida shu zamatla dekke-dükkige chüshti.

Hamanning özi teyyarligan dargha ésilishi

⁷ Shuning bilan padishah qehri-ghezepke kélip ziyapet-sharab üstidin turdi-de, charibaghqa chiqip ketti; Haman bolsa xanish Esterdin jénini tileshe qaldi; chünki u padishahning özige jaza bermey qoymaydighan niyetke kelgenlikini körüp yetkenidi. ⁸ Padishah charibaghdin ziyapet-sharab dastixinigha qaytip kelginide Hamanning özini Ester yölengen diwangha tashlighiniche turghinini kördi-de: —

— Qara, uning ordida méning aldimdila xanishqa zorluq qilghiliwatqinini?! — déwidi, bu söz padishahning aghzidin chiqishi bilenla ademler Hamanning bash-közini chümkep qoydi..

⁹ Padishahning aldida turuwatqan heremaghiliridin Harbona isimlik birsi: — Yene bir ish bar, mana, Haman aliylirining hayati üçün gep qilghan Mordikayni éshish üçün, ellik gez igizlikte yasatqan dar teyyar turidu, u dar hazir mushu Hamanning hoylisida, déwidi, padishah: — Hamanni uninggha ésinglar! — dédi. ¹⁰ Shuning bilen ular Hamanni u Mordikaygha teyyarlap qoyghan dargha asti; shuning bilen padishahning ghezipi bésildi.

Mordikayning yuqiri mertiwige östürülüshi

8¹ Padishah Ahashwérosh shu küni Yehudiylarning düshmini Hamanning öy-zéminini iltipat qilip xanish Esterge berdi; Mordikaymu padishahning huzurigha keltürüldi, chünki Ester özining Mordikay bilen tughqan ikenlikini padishahqa dep bergenidi. ² Padishah özining Hamandin qayturuwalghan üzükini chiqirip Mordikaygha berdi, Estermu Mordikayni Hamanning öy-jayini bashqurushqa qoydi.

7:1 «...Esterning ziyapitige daxil bolushqa keldi» — ibraniy tilida «... Esterning ziyapitige ichishke keldi».

7:4 «Eger biz qul we dédeklikke sétiwétilgen bolsaq, süküt qilghan bolattim; lékin padishahimning tartidighan ziyininimu düshmen tölep bérelmeytti» — bashqa birxil terjimisi: — «Eger biz qul we dédeklikke sétiwétilgen bolsaq, men süküt qalattim; chünki biz tartidighan külpetning padishahni aware qilghuchiligi yoq idi».

—«Düşmen padishahimning tartidighan ziyininimu tölep bérelmeytti» dégenning menisi belkim birinchidin, Yehudiylar qul-dédek qilinsa baj tölimeytti; ikkinchidin, Xuda Ibrahimgha: «Kim sen we ewladliringni qarqighan bolsa men uni qarqhaymen, sen we ewladliringni kim beriketligen bolsa men uni bériketleymen» dep wede qilghanidi («Yar.» 12:2-3). Kim Yehudiy xelqige ziyankeshlik qilsa, Xudaning jazasini tartidu. «Qoshumche söz»imiznimu körüng.

7:8 «bash-közini chümkep qoydi» — belkim ölüm jazasigha mehkum qilinghanlar padishahning yüzini körmisun dep shundaq qilghan bolsa kérek.

Esterning padishahtin Hamanning suyiquestini bikar qilishni tilishi

³ Ester yene padishahning aldigha kélip ayighigha yiqilip, közige yash alghan halda padishahtin Agagiylardin bolghan Haman keltürüp chiqqan balayi'apetni hem uning Yehudiylarni yoqitish suyiquestini bikar qilishni yélinip ötüdi. ⁴ Padishah altun hasisini Esterge tengliwidi, Ester or-nidin qopup padishahning aldida turdi.

⁵ — Eger aliyliri maqul körse, eger men padishahning aldida iltipatqa érishken bolsam, eger padishahim bu ishni toghra dep qarisa, shuningdek mendin memnun bolsa, yarliq chüshürüp Agagiylardin Hammidataning oghli Haman yazghan mektuplarni, yeni padishahimning her-qaysi ölkisidiki Yehudiylarni yoqitish toghrisidiki mektuplarni bikar qilidighan bir yarliq yé-zilishini tileymen. ⁶ Chünki men öz xelqimge chüshidighan bu balayi'apetke qandaqmu chidap qarap turalaymen? Öz tughqanlirimning yoqitilishigha qandaqmu chidap qarap turalaymen? — dédi Ester padishahqa.

⁷ Padishah Ahashwérosh xanish Ester bilen Yehudiy Mordikaygha: — Mana, Haman Yehudiyl-argha ziyankeshlik qilmaqchi bolghachqa, men uning öy-zéminini Esterge berdim we uning özini ular dargha asti. ⁸ Emdi siler özünglarning toghra tapqini boyiche méning namimda Ye-hudiylar üçün bir yarliq yézip, méning üzük möhürümni bésinglar; chünki padishahning na-mida yézilghan, padishahning üzük möhüri bésilghan yarliqni héchkim bikar qilalmaydu, dédi..

⁹ Shu chaghda, üçinchi ayda, yeni Siwan éyining yigirme üçinchi küni, padishahning mirzi-lirining hemmisi chaqirip kélindi. Ular Mordikayning barliq buyrughini boyiche yarliq yazdi; yarliq Yehudalarning ishi toghruluq Hindistandin Hebeshtanghiche bir yüz yigirme yette öl-kining waliylirigha, öлке bashliq we beglirige yézilghan bolup, mektuplar herqaysi ölkige öz yéziqi bilen, herqaysi el-milletlerge öz tili bilen, shundaqla Yehudiylargha öz yéziqi bilen, öz tilida pütülgenidi. ¹⁰ Mordikay yarliqni padishah Ahashwéroshning namida yézip, uninggha padishahning üzük möhürini basti; yarliq mektuplirini padishahliqning atliqliri bilen, yeni tol-parlargha, at qéchirlargha we tögilerge mingen chewendazlar arqiliq herqaysi jaylargha yolli-di. ¹¹ Yarliqta: «Padishah herqaysi sheherlerdiki Yehudiylarning uyushup, öz hayatini qoghdishigha, shundaqla özlirige dushmanlik qilidighan her millet we her qaysi ölkilerdiki küchlerni, jumladin ularning bala-chaqilirini qoymay yoqitishigha, qirishigha, neslini qurutushigha, shundaqla mal-mülkini olja qilishigha ijazet bérildi; ¹² bu ish bir künde, yeni on ikkinchi ay-ning, yeni Adar éyining on üçinchi küni padishah Ahashwéroshning herqaysi ölkiliride ijrâ qilinsun» dep pütülgenidi.

¹³ Yarliq herqaysi ölkige ewetilip, perman süpitide élan qilinsun, Yehudiylarning eshu küni dushmanliridin intiqam élishqa teyyarlinip qoyushi üçün yarliqning köchürülmisi herqaysi el-milletlerge uqturulsun, dep békitildi. ¹⁴ Shuning bilen chewendazlar tolparlargha we qéchir-largha minip padishahning buyruqi boyiche jiddiy yolgha atlandi; yarliq Shushan qel'esidimu jakarlandi.

¹⁵ Mordikay kök we aq renglik shahane kiyim kiyip, béshigha katta altun tajni taqap, sösün reng kendir yépinchini yépinip, padishahning huzuridin chiqti; Shushan sheherdiki xelq xushal-liqqa chömüp tentene qilishti. ¹⁶ Yehudiylar yoruqluq, shad-xuramliq we izzet-ikramgha muy-esser boldi. ¹⁷ Herqaysi öлке, herqaysi sheherlerde, padishahning emr-yarliqi yétip barghanliki

8:5 «shuningdek mendin memnun bolsa...» — ibraniy tilida «uning köz aldida uni memnun qilghudek bolsam...».

8:7 «Yehudiylargha ziyankeshlik qilmaqchi bolghachqa,...» — ibraniy tilida «Yehudiylargha qolini uzartmaqchi bolghachqa,...».

8:8 «...chünki padishahning namida yézilghan, padishahning üzük möhüri bésilghan yarliqni héchkim bikar qilalmaydu» — bu Pars imperiyesidiki asas qanun idi. Del shu sewebtin eslidiki yarliqning özini biwasite bikar qilishqa bolmaytti. Buning ornida uning aqiwitining aldini élish tedbiri körsitilgen ikkinchi bir yarliq yézilishi kerek bolatti.

8:9 «Hebeshtan» — hazirqi Éfiopiye.

8:10 «at qéchirlargha we tögilerge...» — ya'ni «alahide béqip kéliniwatqan atlarga...». Bu ayettiki ulaglarning xillirining birneche xil terjimiliri uchrishi mumkin.

yerlerde, Yehudiylar shad-xuramliqqa chömüp, ziyapet qilip mubarek bir künni ötküzüshti; nurgun yerlik ahaliler özlirini Yehudiy déyishiwaldi; chünki Yehudiylardin qorqush wehimisi ularni bésiwalghanidi.

Yehudiylarning öz dushmanlirini meglup qilishi

9¹ On ikkinchi ay, yeni Adar éyining on üçinchi küni, padishahning emri bilen yarliq ijra qilinshqa az qalghan chaghda, yeni Yehudiylarning dushmanliri ularning üstidin ghalib kélishe ümid qilip kütken küni, eksiche Yehudiylarning öz dushmanlirining üstidin ghalib kélidighan küнге aylinip ketti. ² Yehudiylar padishah Ahashwéroshning herqaysi ölkiliridiki özliri turushluq sheherlerde ulargha qest qilmaqchi bolghanlarga hujum qilish üçün yigihilshqa bashlidi; héchkim ularning aldida turalmaytti; ulardin bolghan qorqunch herbir el-milletni basqanidi. ³ Herqaysi ölkilerdiki begler, waliylar, ölke bashliqliri, shundaqla padishahning ishlirini ijra qilghuchilarning hemmisi Yehudiylarni qollidi; chünki Mordikaydin bolghan qorqunch ularni basqanidi. ⁴ Chünki Mordikay dégen kishi ordida intayin nopuzluq bolup, nam-shöhriti hemme ölkilerge tarqalghanidi; uning hoquqi barghanséri chongiyip kétiwatatti. ⁵ Shuning bilen Yehudiylar özlirining hemme dushmanlirini qilichlap, qirghin qilip yoqatti; özlirige öch bolghanlarga qandaq qilishni xalisa shundaq qildi. ⁶ Shushan qel'esidila Yehudiylar besh yüz ademni qetl qilip yoqatti. ⁷ Ular yene Parshandata, Dalfon, Aspata, ⁸ Porata, Adaliya, Aridata, ⁹ Parmashta, Arisay, Ariday we Wayizatani qetl qildi; ¹⁰ bu on adem Hammidataning newrisi, Yehudiylarning dushmani bolghan Hamanning oghli idi; lékin ular ularning mal-mülkini olja qilishqa qol salmidi. ¹¹ Shu küni Shushan qel'eside qetl qilinghan adem sani padishahqa melum qilindi. ¹² Padishah xanish Esterge: — Yehudiylar Shushan qel'eside besh yüz ademni qetl qilip yoqitiptu, yene Hamanning on oghlini qetl qiptu; ular padishahning bashqa ölkiliride néme qildikin? Emdi néme iltimasing bar? U sanga bérilidu. Yene néme teliping bar? Umu beja eylinidu, — dédi.

¹³ — Aliylirigha muwapiq körünse, Shushandiki Yehudiylarning etimu бүгүнкү yarliqta déyilgende ish qilishigha hemde Hamanning on oghlining jesetlirini dargha ésip qoyushqa ijazet bergeyla, dédi Ester.

¹⁴ Padishah shundaq qilishqa buyruq chüshürdi; yarliq Shushan qel'eside chiqirilghanda, kishiler Hamanning on oghlini dargha ésip qoyushti. ¹⁵ Adar éyining on tötinchi küni Shushandiki Yehudiylar yene yighilip üç yüz ademni öltürdi; lékin ularning mal-mülkini olja qilishqa qol salmidi.

¹⁶ Padishahning herqaysi bashqa ölkiliridiki qalghan Yehudiylar yighilip öz janlirini saqlashqa septe turup özlirige öch bolghanlardin jemi yetmish besh ming ademni öltürdi, emma ularning mal-mülkini olja qilishqa qol salmidi. Shuning bilen ular dushmanliridin qutulup aramliqqa muýesser boldi. ¹⁷ Bu Adar éyining on üçinchi күnidiki ish idi; on tötinchi күni ular aram aldi, shu күnni ziyapet béríp shadlinidighan күn qilip békitti.

¹⁸ Lékin Shushandiki Yehudiylar bolsa on üçinchi, on tötinchi күnliri topliship jeng qildi; on beshinchi күni ular aram aldi, shu күnni ziyapet béríp shadlinidighan күn qilip békitti. ¹⁹ Shu sewebtin sehradiki Yehudiylar, yeni yéza-qishlaqlarda turuwatqan Yehudiylar Adar éyining on tötinchi күnini ziyapet béríp shadlinidighan mubarek күn békutip, bir-birige sowgha-salam bérishidighan boldi.

²⁰ Mordikay bu weqelerni xatirilep hemde Ahashwéroshning herqaysi ölkilirining yiray-yéqin jaylirida turuwatqan barliq Yehudiylargha mektuplarni yollidi. ²¹ Shundaq qilip u ularning arisida heryili Adar éyining on töt, on beshinchi күnini bayram qilip ötküzüsün dep békitti; ²² u

8:17 «özlirini Yehudiy déyishiwaldi» — yaki «özliri Yehudiy bolushti».

bu ikki künni Yehudiylarning dushmanidan qutulup aramliqqa érishken küni süpitide, shu ayni ularning qayghu-hesriti shadliqqa, yig'ha-zarliri mubarek künga aylangan ay süpitide eslep, bu ikki künni ziyapet qilib shadlinidighan, köpchilik bir-birige salam-sowgha bérighan, kem-beghellerge xeyr-éhsan qilidighan kün qilishqa buyrudi.²³ Shu sewebtin Yehudiylar deslep bashlighan shu héytini dawamlashturushqa we shuningdek Mordikayning ulargha yazghan-lirinimu orunlaydighangha wede bérishiti.²⁴ Chünki eslide barliq Yehudiylarning küshendisi bolghan Agagiy Hammidataning oghli Haman Yehudiylarni halak qilishni qestligen, shundaqla ularni neslidin qurutup yoqatmaqchi bolup «pur», yeni chek tashlighanidi.²⁵ Lékin bu ish padishahning quliqigha yetkende, padishah mektuplarni yézip, Haman qestligen rezil ish, yeni uning Yehudiylarni qest qilghan ishi uning öz beshigha yansun, dep yarliq chüshürdi; hem kishiler uni we uning oghullirini dargha asti..

«Purim» bayrimining kélip chiqish tarixi

²⁶ Shunglashqa, kishiler «pur» (chek) dégen isim boyiche bu ikki künni «Purim bayrimi» dep atidi; shunga Yehudiylar eshu xette pütülgenliri boyiche, hem körgen, hem bashtin ötküzgen-lirige asasen, ²⁷ özliri, ewladliri hemde özliri bilen birleshken barliq kishilarning pütülgen eh-kamni tutup, belgilengen waqitta eshu ikki künni her yili menggü üzüldürmey bayram qilishini qarar qildi, ²⁸ shundaqla bu ikki kün herbir dewrde, herbir jemet-ailide, herqaysi ölke, herqaysi sheherde xatirilinip tebrikni tursun we «Purim bayrimi» bolidighan mushu künlarning tebriklinishi Yehudiy xelqi ichide menggü üzülp qalmisun, xatirilesh paaliyetliri ularning uruq-nesli arisidinmu yoqap ketmisun, dep qarar qildi.

²⁹ Andin Abixailning qizi, xanish Ester we Yehudiy Mordikay Yehudiylargha yazghan «Purim bayrimi» toghrisidiki shu ikkinchi xetni toluq hoquqi bilen tekitlep, yene bir xetni yollidi.

³⁰ Mordikay xatirjemlik we heqiqetning sözlirini yetküzidighan mektuplarni Ahashwéroshtin padishahliqidiki bir yüz yigirme yette ölkidiki barliq Yehudiylargha ewetip, ³¹ Shu «Purim» künliri belgilengen waqitlirida ötküzilsun, shuningdek Yehudiy Mordikay we xanish Ester-ning tapilighanliri boyiche, shundaqla ularning öz-özige we neslige békitkenliri boyiche eyni waqittiki tutulghan rozilar we kötürülgen nida-peryadlar eslep xatirilensun, dep tekitlidi.³² Esterning yarliqi «Purim bayrimi»diki shu ishlarni békitip berdi; bu ish tarixnamighimu pütüldi.

Mordikayning shöhriti we utuqi

10¹ Padishah Ahashwéroshtin quruqluq we déngiz aralliridiki ahalilarning hemmisige alwan tölgüzetti. ² Uning nopuz-heywiti we qudrisini ayan qilghan barliq qilghan-etkenliri, shundaqla Mordikayning padishahning östürüshi bilen érishken katta shöhriti toghrisidiki tepsilatlar Média we Pars padishahlarining tarix-tezkiriliride pütülgen emesmu? ³ Chünki Yehudiy Mordikayning mertiwisi padishah Ahashwéroshtin kéyinla ikkinchi orunda turatti; u daim öz xelq-millitining bextini közlep, barliq neslidikilerge aman-ésenlik tilek sözlirini qilatti, Yehudiylarning arisida zor izzet-hörmet tépip, qérindashlarining qedirlishige érishkenidi.

9:25 «Lékin bu ish padishahning quliqigha yetkende...» — ibraniy tilida: «Lékin u padishahning aldigha kelgende» déyilidu. Shunga bezi terjimilerde: «Lékin u (Ester) padishahning aldigha kirgende,...» déyilidu.

9:25 Est. 8:8

9:26 «Purim» — «chek tashlash» dégen menisi.

9:31 «...eyni watittiki tutulghan rozilar we kötürülgen nida-peryadlar eslep xatirilensun» — bu jümlining bashqa birxil terjimisi: «...xelqler xuddi özliri we ewladliri üçün roza tutush we qariliq tutush waqtini belgileshni qarar qilghandek». Lékin bizningche bu sözler choqum Ester we Shushandiki Yehudiylarning roza tutup pütükl xelqi üçün kötürgen nida-peryadlarini esleshtirishni körsitidu.

Qoshumche söz

Estayidil oqurmenler mezkur kitabning eng qiziq nuqtalirining birini alliqachan bayqighan bolushi mumkin — Xudaning nami hetta bir qetimmu tilgha élinmighan! Némishqa shundaq? Bu kitab qandaq bolup Tewratning ayrilmas bir qismi dep tonulghan?

Gerche Xudaning nami tilgha élinmighan bolsimu, xatirilengen köp weqelerde uning arqida turup ishleydighanliqi, hemme ishlarni bashquridighan iltipati we Öz xelqige ata qilghan hékmet-hedayiti éniq ayan bolidu. Qedimde bezi alimlar: «Xudaning nami «Ester» kitabida peyda bolmighini bilen, Uning qoli köp qétim körünidu!» deydu. Oqurmenler Xudaning töwöndiki ish-weqelarning herbirini Öz xelqini qutquzup, Hamanning suyiquesti bitchit qilishtiki tedbir qilghanliqini bayqiyalaydu. Bu ish-weqelerdin biri kem bolghan bolsa undaq ajayib qutulush bolmaytti. Bu weqe yaki amillardin birnechchisini (waqti-tertipi boyice emes) töwende körsitimiz: —

(1) Xanish Washtining padishahning huzurigha kélishni ret qilishi;

(2) Esterning xanishliqqa tallinishi;

(3) Hamanning «pur» (chek) tashlishining netijisi: —

Serdar Haman pal sélip, qaysi ay, qaysi kün Yehudiylargha zerbe bérishke qutluq kün bolidu, dep chek tashlaydu. Bu «chek tashlash» Nisan éyida, yeni birinchi ayda bolghan. Bizning héch gumanimiz yoqki, Xuda chek tashlashning netijisini kontrol qilghan, shunga «qutluq kün» bir yildin kéyin dégüdek, yeni on ikkinchi ayning, yeni «Adar» éyining on üchinchi künige békitilgen (bu ishtin kéyin xurapiy kishiler «13»ni shum san dep qarashqa bashlighan). «yoqitish yarliqi» chiqirilghandin kéyin bir yilgha yéqin waqitta töwendiki ishlargha yéterlik purset yartilghan: —

(a) Yehudiy xelqige dua qilishqa;

(e) Esterning gheyretke kélip, ziyapet ötküzüp öz xelqi üçün padishahtin rehim sorishigha;

(b) Yehudiy xelqige özini qoghdash hoquqini bergen ikkinchi bir yarliqning chiqirilib, impériyediki barliq yerlerge yetküzülüşige;

(p) shundaqla Yehudiy xelqining özlirini qoghdash üçün qorallinishigha.

(4) Mordikayning padishahni öltürüş qestini pash qilish pursiti (bu ish Haman tughdurghan héliqi «Yehudiylarni yoqitish yarliqi»din belkim birnechche yil ilgiri bolghan bolushi mumkin). Padishahning Mordikayning bu yaxshi ishini xatirilitishi;

(5) Padishahning uyqusiz kéchisi, shundaqla uning tarixnamini anglash telipi; «tasadipiyliqtin» del Mordikayning yaxshi ishi xatirilengen oram yazmining bayqilishi. Padishahning shu uyqusizliqi del Ester we uning rozisida hemrah bolghan Yehudiy xelqi uning padishah aldigha aman-ésen kirishini tilep üç kün roza tutqan (shundaqla dua-tilawet qilghan — 4:16)din kéyin yüz béridu.

(6) Mordikayning danaliqu we Esterning jasaretliki;

(7) Padishahning Esterge bolghan hörmiti we amraqlighi, shundaqla uning telipini ijabet qilishi.

«Ester»

Emdi Xudaning nomi némishqa tilgha élinmighan? Bu kitab yézilghan waqitta, yeni Pars impériyesi dewride, Yehudiylar impériyede sürgünlükte tarqaq halda yashighan musapirlar bolup, hali intayin bosh, düşmenlirining zerbisige nisbeten ajiz orunda turatti. Ularning étiqadi tüpeylidin ular herdaim bashqa ademler teripidin «bashqiche» dep qarilatti. Yehudiylargha bolghan irqiy adawet asanla qozghilatti, we Hamandek bashqa bir zulumxor herqandaq waqitta yene peyda bolatti. «Xuda» yaki «Perwerdigar»ning Pars impérorliridin küchlük bolghanliqini biwasite körsitidighan, shuningdek Xudaning namida melum paaliyetlerni ötküzüshni dewet qilghan bir kitabqa ige bolush shu dewrlerde bezide xeterlik ish bolushi mumkin idi. Shunga mezkur tarix Xudaning intayin körünerlik ishligenlikini körsitip, lékin Uning namini tilgha almighan halda yézilghan bolushi mumkin.

Bu tarix del shu yol bilen yézilghachqa, Pars oqurmenler üçünmu, ular tirik Xudagha ishensun dégen meqset bilen yézilghan bolushimu mumkin (eslidiki nusxa Pars tilida yézilghan bolushimu mumkin). Étiqad tutqan Yehudiy xelqi mezkur kitabni Pars qoshnilirigha berse yaki ular oqusa bolatti; uningda xatirilengen ish-weqeler hemme ademge melum idi, lékin shu weqeler arqiliq Xudaning qoli shundaq roshen körüniduki, «Bu Xudaning qilghini bolmisa, kim undaq ajayib ishlarni qilalaytti» dégendek soalni qoyghili bolatti.

Biz yuqirida Xudaning nomi tilgha élinmighan, déduq. Emeliyette Perwerdigarning «Yahweh» dégen nami besh qétim körsitilgen, lékin yoshurun halda yaki kod bilen körsitilidu (1:20, 5:4, 5:13, 7:5, 7:7-ayetlerde) —

Perwerdigarning nami (ibraniy tilida «Yahweh») ibraniy tilida «y», «h», «w» we «h» dégen töt herp bilen ipadiliniidu). Bu «kod»qa qiziqsingiz, tor bétimizdin tepsilatirini körgili bolidu.

Shübhisizki, bu ishning özi yene Yehudiy oqurmenlerge shu ishni tekitleyduki, gerche ehwalimiz bek éghir bolsimu, Xudaning yolini tutsaq, U ehwalimizning aldida yoshurun emma küchlük halda dawamliq bizge iltipat körsitish üçün ishleydu.

«Ester»ning kitabidin alidighan sawatlar

Birnecheche xudasiz neziriyeler boyiche (Marksizmmu ularning ichide) yalghuz bir shexs tarixning omumiy weziyitini héch özgertelmeydu. Lékin mezkur kitabtin alidighan qimmatlik sawatlardin alahide biri shuki, yalghuz bir shexsning jasariiti we iman-étiqadi derweqe tarixni özgerteleydu hem gahi waqitlarda uni derweqe özgertidu.

Bu ehwalni bashqiche bayan qilsaq — Xuda Özige atalghan bir shexsni pütkül bir elning tarixini örgertish üçün ishliteleydu; U shundaq ishlar arqiliq Özining shan-sheripini ayan qilidu («1Kor.» 1:26-29ni körüng). U sizni we méni öz qolimiz héch tesir yetküzelmeydighan, qiyin yaki pajieliq bir ehwalni özgertishke ishliteleydu!

«Ester»de xatirilengen bu tarix sürgünlükte qaldurulghan, éghir bésim astida, butperes we xudasiz bir muhitta yashighan bir xelqning tarixidur. Xuddi ular Pars impériyeside sürgün bolghandek, Xudaning xelqi hazirmu «sürgünlük»te turmaqta — biz ershtiki rohiy yurtimizdin yiraqta turmaqtimiz («Yaq.» 1:1, «1Pét.» 1:1, 1:17, 2:9-17ni körüng). Biz Ester we Mordikaydin shu sawaqni ögineleymiz, yeni gerche biz «bashqiche» qaralghinimiz bilen, xudasiz bir muhitta turup özlirimizni yamanliqtin saqlighinimiz bilen yenila étiqadsiz qoshnilirimizgha tégishlik hörmet we köyümchanliqni körsitish kéreklikini ögineleymiz. Chünki ular kim bolushidin

«Ester»

qet'iynezer bizge «insandash» bolidu; hemme ademni qutquzushni xalaydighan Xuda Özining shu qutquzush niyitide bizni etrapimizdiki kishiler arisigha qoyghandur.

«Ester» kitabining ehmiyiti

«Ester» dégen kitabni pütün Muqeddes Kitapta xatirilengen bashqa tarixlar bilen birge qoysaq, «Ester»de bayan qilinghan tarix chong bir tarixning nahayiti ehmiyetlik bir qismi ikenliki körünidu. Biz buni töwendikidek köreleyimiz: —

(a) Xuda Ibrahimni chaqirip uninggha: «Sen arqiliq barliq el-yurtlar bext-beriket tapidu» dep wede qilghan («Yar.» 12:1-3). Kéyin uninggha shu «bext-beriket» öz ewladliri, yeni Yehudiy xelqi arqiliq barliq el-yurtlarga kélidighanliq wehiy qilinghan. Kéyinki peyghemberler shu «bext-beriket»ning Yehudiy xelqidin tughulidighan «Mesih»ning dunyagha kélishi bilen bolidu, dep körsitidu; chünki «Mesih» pütün dunyagha Qutquzghuchi bolidu.

(e) Xuda Öz Yehudiy xelqige, silerni dunyaning axirghiche qoghdap, tashlimaymen, dep wede qilidu. U yene ularning gunahliri we ishenchsizlikli üstidin ghalib kélip, axirqi zamanda ularni Özige qayturup, yer yüzide Özining ming yilliq padishahliqini berpa qilghanda, ularni shu padishahliqining merkizi qilidighanliqigha wede qilghan.

(b) Bu wediler tüpeylidin Sheytanning Xudagha qarshiliq körsitishi köp qétim Yehudiy xelqige zerbe qilishlar bilen ipadilengen. Shunga Mesihning dunya kélishidin ilgiri Sheytanning undaq zerbiliri nahayiti köp bolghan. Chünki u Yehudiy xelqini yoqatqan bolsa, Mesihning tughulushining imkaniyitimu yoq bolatti; Xudaning muddia-meqsetliri menggü tosulghan bolatti. Bundaq zerbilerge misal bolidighan mundaq ishlar bar: — (1) Pirewnning Ibrahimning ayali Sarahni élip kétishi (Sarah Israil xelqining anisi bolghachqa, u bolmighan bolsa Israil xelqimu bolmaytti — «Yar.» 12:10-20, we yene 20:1-7ni körüng); (2) Pirewnning Israillarning barliq oghul balilirini öltürüş pilani («Mis.» 1:15-22); (3) Suriye we Efraimlarning Dawut jemetini neslidin qurutushni qestlishi (Mesih Dawutning neslidin chiqishi kérek idi) («Yesh.» 7:1-6); (4) mezkur tarixтики Hamanning qestlishi we axirida: (5) Hérod padishah Eysa Mesihni tughulghandin kéyin uni öltürüş meqsitide Beyt-Lehemde barliq oghul bowaqlarni qirishi («Mat.» 2:1-18).

(p) Mesihning bu dunyagha birinchi kélishidin kéyinmu Sheytanning Yehudiylargha bolghan bu zerbiliri dawamlashturup kelmekte. Chünki, eger Sheytan Israilni yoqitalaydighan bolsa, undaqta u Xudaning ularni qoghdaymen dégen wedisini üzüp, Xudaning axirqi zamanlar toghrisidiki muddia-meqsetlirini, jümlidin özining menggülik jazalinishini toxtitalaytti. Tarix ispatlighanki, u shundaq qilalmaydu, elwette!

Shunga hetta yéqinqi tarixta birnechche qétim melum zalimlarning Yehudiy xelqini yoqitishqa tiriship-tirmiship intilgenlikini kördüq — Mesilen, «Rim papasi» «Selip yürüşliri»de jeng qilishqa ewetken atalmish «Xristianlar», Rusiyelik «Sar Nikolay», Gitlér, Stalin, Ayatolla Xomeyni we bashqilar — lékin bular hemmisi axir béríp halaketke yüzlendi. Yehudiy xelq yene turidu.

Xudaning Öz xelqige wede qilghan sözliri menggü muqim turidu: —

«**Quyashni kündüzde nur bolsun dep bergen, ay-yultuzlarni kéchide nur bolsun dep**

«Ester»

belgiligen, dolqunlirini sharqiritip déngizni qozghaydighan Perwerdigar mundaq deydu (samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar Uning namidur): —

— Mushu belgiligenlirim Méning aldimdin yoqap ketse, — deydu Perwerdigar, — emdi Israilning ewladlirimu Méning aldimdin bir el bolushtin menggüge qélishi mumkin. Perwerdigar mundaq deydu: — Yuqirida asmanlar mölcherlense, töwende yer ulliri tekshürölüp bilinse, emdi Men Israilning barliq ewladlirining qilghan hemme qilmishliri tüpeylidin ulardin waz kéchip tashlighuchi bolimen, — deydu Perwerdigar» («Yer.» 31:35-37).